

MÉLYFÚRÁS

A Méltányosság Politikaelemző Központ
folyóiratszemeleje

Fókuszban az ellenzék

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

2024. június

- 01 Hogyan hat a kisebb pártok mozgása a
fősodorban lévő pártok viselkedésére?
(Kiss Róbert Dávid)
- 02 Miért éri meg ellenzéki pártként kívülről
támogatni a kormányt? (Zsiga Bulcsú)
- 03 A kormány és az ellenzék közötti kap-
csolatok és a bizalmatlansági szavazás
(Kovács Róbert)
- 04 Biztos baj, ha sok ellenzéki párt van?
(Zsiga Bulcsú)
- 05 Kívülállóként a parlamentben (Kovács
Róbert)
- 06 Ki nem kedvel kit? érzelmi polarizáció a
nyugati demokráciákban (Kovács Róbert)
- 07 A kormány dominanciája és az ellenzék
szerepe
(Kovács Róbert)
- 08 Autokraták és ellenzéki önkormányzatok
(Kiss Róbert Dávid)
- 09 Mi vezet arra valakit, hogy ellenzéki akti-
vista legyen oroszországban?
(Kovács Róbert)
- 10 Az ellenzéki összefogás jelentőségéről
(Kiss Róbert Dávid)
- 11 Legyőzni a félelmet: a török ellenzék
együttműködése (Zsiga Bulcsú)
- 12 Felülemelkedni a különbségeken: a maláj
ellenzék közös kampánya a 2018-as vá-
lasztáson (Zsiga Bulcsú)
- 13 Hogyan értékelik a választók az ellenzéki
pártok teljesítményét?(Kiss Róbert Dávid)
- 14 Inkumbens-hatás(talanság?) Európában
(Zsiga Bulcsú)

A Folyóiratól

A Mélyfúrás a Méltányosság Politikaelemző Köz-
pont sorozata, amely a politika értelmezésének
nemzetközi trendjeit tekinti át. Ebben a részben
olyan nemzetközi politikatudományi folyóiratok
cikkeit szemléljük, melyek fókuszában az ellenzék
és kormány viszonya áll. Minden cikket egy rövid
recenzió segítségével mutatunk be, és emellett ki-
emeljük az egyes írások legfőbb állításait, valamint
értékeljük is azokat. Így egy könnyen áttekinthető
képet kaphat az olvasó arról, milyen főbb állítás-
okat tett a nemzetközi politikatudomány az elmúlt
év során és a Méltányosság gondolatatait is meg-
ismerheti a témában.

FŐSZERKESZTŐ
Kiss Róbert Dávid

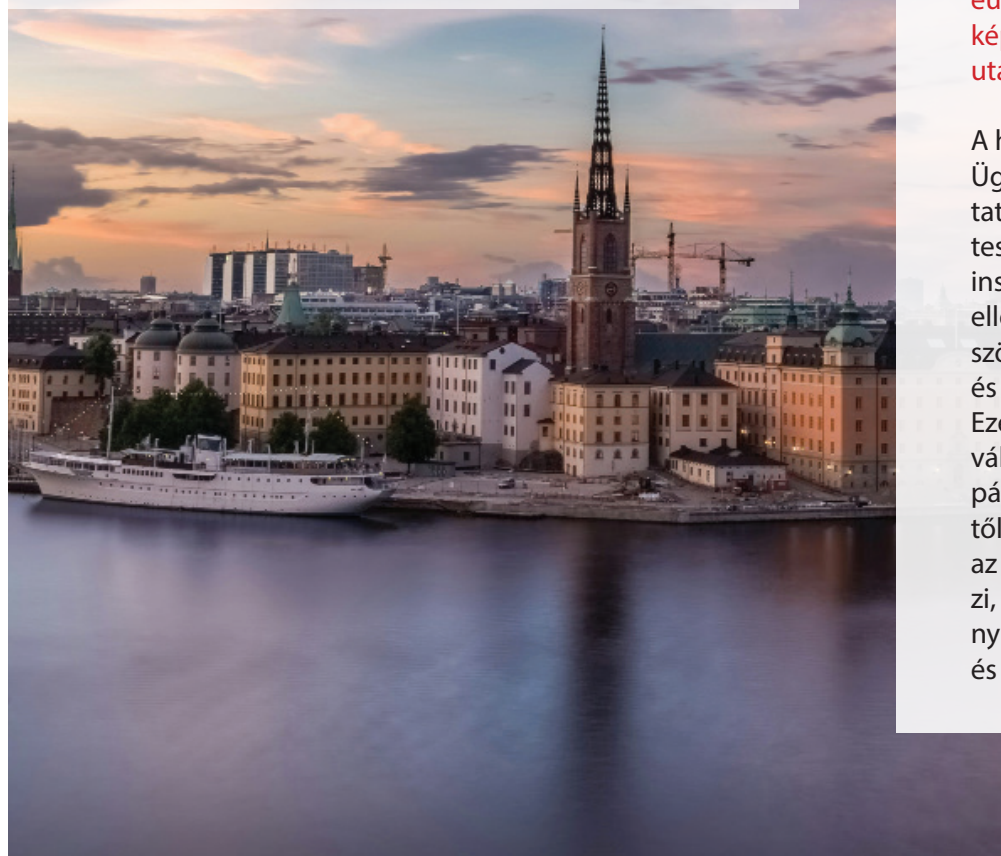
SZERKESZTŐK:
Kovács Róbert
Zsiga Bulcsú Gellért

HOGYAN HAT A KISEBB PÁRTOK MOZGÁSA A FŐSODORBAN LÉVŐ PÁRTOK VISELKEDÉSÉRE?

Persson, T., Karlsson, C., & Mårtensson, M. (2023). The influence of Eurosceptic challenger parties on mainstream party behaviour: Is oppositional behaviour contagious? *Party Politics*, 29(1), 100-111. <https://doi.org/10.1177/13540688211051663>

Az alábbi tanulmány azt vizsgálta, hogy a Svédországban megjelenő euroszeptikus ellenzéki pártok miként készítenek álláspontjuk és viselkedésük megváltoztatására a mainstream pártokat. Svédország azért is kitűnő ennek vizsgálatára, mert a mainstream ellenzéki és kormánypártok között konszenzus volt az európai ügyeket illetően az esetlegesen felmerülő ellentéteket pedig a háttérben – az Európai Ügyek Bizottságában – rendezték le, és nem vonták be a közvéleményt a diskurzusba. Az Európai Unió politikát tehát igyekeztek megóvni attól, hogy olyan kérdéssé váljon, amelyben a választásokon a szavazók támogatásáért versenyeznek.

Idővel azonban megjelentek a nyíltan euroszeptikus pártok, melyek – 2010-től kezdve – választásról választásra egyre több mandátumot tudtak megszerezni. A megjelenésük előtt tehát létezett egy vákuum, miszerint nem voltak megfogalmazva az Európai Unióval kapcsolatos álláspontok, kritikák, ez az űr viszont hamar betöltésre került. A fő hipotézis szerint ezen euroszeptikus pártok feltűnése mozgásra készítette a fősodorbán lévő pártokat is, és ezentúl kénytelenek voltak megszólalni az EU-t érintő ügyekben is, ezáltal kielégítve a közvélemény igényeit.

Korábban mainstream pártoknak, amelyek komoly esélyesek a következő kormány megalakítására, közös érdekük volt, hogy ne kössék meg a kezüket a népi demokrácia korlátai az EU-t érintő kérdésekben, ezért tartózkodtak a téma kampánykérdéssé tételétől is.

A várakozások két irányba mutatnak, ugyanis korábbi kutatásokból kiderült, hogy a bevándorlásellenes pártok által gyakorolt nyomás hatással van mainstream pártok bevándorláspolitikai álláspontjára: egyre többet szerepel a napirendjükön a bevándorlás kérdése és egyre kritikusabbá is válnak Brüsszellel szemben. Az euroszeptikus

pártok fősodorbán lévő pártokra való hatását viszont mérsékelheti, hogy az EU-val kapcsolatban a mainstream pártok között régóta konszenzus van. Ráadásul a pártok számos esetben korlátozhatják is a politikusaik mozgásterét, és egyes témákkal kapcsolatban megszabhatják, hogy miként nyilatkozhatnak, vagy meg is tilthatják nekik a nyilatkozattételt. A másik oldalról viszont ott van a nyomás a politikusokon: a parlamenti képviselők viselkedését az azzal kapcsolatos aggodalmak határozzák meg, hogy miként növelhetik újraválasztási esélyeiket.

Így, ha a pártvezetés nem is tematizálná az európai kérdést, a népszerűséget üldöző képviselők megpróbálhatnak eltérni ettől az utasítástól.

A hipotézist a svéd parlament (Riksdag) Európai Ügyek Bizottságában 1995 és 2016 között lefolytatott tanácskozások tartalmának vizsgálatával tesztelték. Azt a megállapítást tették, hogy a mainstream pártok az euroszeptikus kihívó pártok ellenzéki magatartása következtében egyre többször nyilvánultak meg az Uniót érintő ügyekben, és nyíltan a választók elé tárták véleményüket. Ezen túl az euroszeptikus magatartás ragályossá vált: ha egy szereplő egy ügyben kritizálta Európát, akkor ezt gyorsan más szereplők is átvették tőle. Ez összeegyeztethető azzal a nézettel, hogy az euroszeptikus pártok erősödése azt tükrözi, hogy az európai kérdésekkel kapcsolatban a nyugati társadalmakban teljes konszenzus, és van igény a kritikusabb hangokra, ezért ezek

egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a nemzeti politikában.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

Az olvasó számára két fő tanulságot emelhetünk ki az alábbi tanulmányból. Egyrészt világossá vált, hogy olyan kérdések átpolitizálása, melyek esetleg kényelmetlenek lehetnek az erősebb pártok számára, belekényszerítheti őket egy olyan helyzetbe, amikor kénytelenek megoldási javaslatokkal előállni az ügy kapcsán. Hiába van tehát egy párt ellenzéki, úgy képes nyomás gyakorolni akár az EU-val folytatott politikára, hogy napirenden tart a választók számára érzékeny témákat. Ezzel ráadásul növelik a választásokon való esélyeiket, hiszen világossá teszik a választók számára, hogy ők milyen megoldást tudnak nyújtani a problémáikra. Másik érdekes szempont, hogy a közhiedelemmel ellentétben Nyugaton sincsen konszenzus az Európai Unió kérdéskörét illetően, és egy olyan országban is, mint Svédország, melyet gyakran pozitív példaként emlegetnek, szintén létezik vita az EU szerepéről, nem magától értetődő, hogy minden uniós kezdeményezést támogatnak a nyugati pártok.

MIÉRT ÉRI MEG ELLENZÉKI PÁRTKÉNT KÍVÜLRŐL TÁMOGATNI A KORMÁNYT?

Müller, Melanie (2024): Support Party Strategies on Important Policy Issues: Results from Swedish Minority Governments. Government and Opposition, Vol. 59, No. 1, pp. 1-22. doi:10.1017/gov.2021.60

Amikor a skandináv országok politikai rendszereit vizsgáljuk, akkor gyakran találkozhatunk kisebbségi kormányokkal, illetve a kormánypártokat kívülről támogató ellenzéki pártokkal.

Ez a speciális helyzet akkor áll elő, ha egy választás után senkinek sincs (még koalícióval sem) abszolút többsége a kormányalakításhoz, de győztes párt(ok) mégis meg tudnak állapodni egy vagy több ellenzéki párttal arról, hogy azok a törvényhozásban a szavazatukkal támogassák őket.

A német politológus, Melanie Müller tanulmányában megvizsgálta a svéd ellenzéki pártok (valódi és külső támogató) törvényhozásbéli aktivitását, pontosabban azt, hogy a plénum előtt miképpen szavaztak azokról javaslatokról, amelyeket a kisebbségi kormányok terjesztettek elő 1991 és 2018 között.

Az eredmények azt mutatták, hogy a kívülről támogató ellenzéki pártok (nem meglepő módon) többször szavaznak együtt a kormánypártokkal, mint a „valódi” ellenzékiek. Ami a kívülről támogató pártokat illeti, az ideológiának nagy szerepe van abban, hogy hogyan szavaznak. Ha egy ideológiailag távolálló támogató pártnak egy olyan javaslatot kellene megszavaznia, ami tőle világnézetileg távol áll, akkor a szavazótáborára való tekintettel nagyobb eséllyel tagadja meg az együttműködést és hangoztatja a kívülállóságát. Ha a párt viszont ideológiailag közel áll a koalíciós pártokhoz, akkor értelemszerűen olyan kérdések kerülnek a napirendre, ami nem okoz ilyen jellegű problémát.

Müller azt állítja, hogy az ebből a pozícióból következő rugalmasság sokkal előnyösebb, mint kormánypártnak vagy valódi ellenzéki pártnak lenni, mivel a konkrét szakpolitikai sikereket (ami ellenzékéből nehezen érhető el) kiegészíti kívülállósággal járó megkülönböztethetőség.

A szerző a dolgozat végén összességében pozitívnak és más országok esetében kihasználatlan eszközként ítéli meg a kívülről támogató ellenzéki pártok gyakorlatát. Ugyanis a fent taglalt előnyökön túl ez a reláció hozzájárulhat kormányzat stabilizálásához, illetve az ország közös kormányzásával a felelősségteljes ellenzéki politizáláshoz.

Ez az együttműködési forma kulcsfontosságú lehet azoknak a demokráciák számára, amelyek a stabil parlamenti többség kialakításának hiányában küszködnek a kormányalakítással és emiatt legitimációs válsággal szenvednek.

A parlamentáris rendszerek sajátossága, hogy az államfőnek a kormányalakítás sikertelenségét követően új, előrehozott választást kell kiírnia, amelyet addig meg kell ismételni, ameddig nem sikerül valakinek kormányt alakítania. Ennek következtében, ha többször nem sikerül, akkor a választók fokozatosan kiábrándulnak a demokráciából, a választási részvétel választásról választásra csökken, vagyis a választók érdektelenné válnak a politika iránt, hiszen sehogy sem érvényesül az akaratuk. Ez figyelhető meg Bulgária esetében is, ahol az elmúlt három évben a kormányalakítási nehézségek miatt 2021. áprilisa óta öt parlamenti választást tartottak meg folyamatosan csökkenő, rendre 50% alatti részvétellel.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

Melanie Müller a konklúzióban kiemeli, hogy a kívülről támogató ellenzéki pozíció és a kisebbségi kormányok közötti sajátos dinamika hozzájárul a stabil kormányzáshoz, illetve a felelősségteljes ellenzéki politizáláshoz. A cikk szerint ez egy olyan minta lehetne a kormánytöbbség megformálásával küszködő, és ezáltal kevésbé hatékony parlamentarizmusok számára, amely egyértelműen követendő lenne. Amit a szerző nem vesz figyelembe, hogy ez a fentebb tárgyalt kormány-ellenzék viszony egy igen speciális, kevés országban működő együttműködési formát takar, ami nem véletlenül alakult így.

Ameddig bizonyos országok számára ez az együttműködés nem okoz különösebb belső feszültséget, addig más politikai kultúrájú országokban eltérő tartalommal bír az úgynevezett „valódi” és „nem valódi” ellenzékiiség.

Ahol a politikai elitek és a társadalom is a végletekig megosztott, ott nehezen képzelhető el, hogy a választók számára elfogadható lenne, ha egyes ellenzéki pártok informális alkuk keretében kisegítenék a többség híján „bajba jutott” kormánypártokat. Az ilyen társadalmakban a kormánnyal akár csak együtt szavazó ellenzéki pártok elemi erejű felháborodással néznek szembe, gyakran „áellenzékinek” titulálják őket, amiért később a választáson meg is büntetik őket a választók.

A KORMÁNY ÉS AZ ELLENZÉK KÖZÖTTI KAPCSOLATOK ÉS A BIZALMATLANSÁGI SZAVAZÁS

Az elemzés a parlamenti bizalmatlansági szavazással és az ellenzék ehhez a politikai eszközhöz kapcsolódó szerepével foglalkozik. A szerzők azt vizsgálják, hogy a bizalmatlansági szavazás kezdeményezésének és lefolytatásának jogi eszközökkel való nehezítése, vagyis időigényesebbé tétele vagy magasabb szavazatarányhoz való kötése, hogyan befolyásolja az ellenzék és a kormány kapcsolatát: azt, hogy milyen módon próbálja az ellenzék támadni vagy éppen próbál együttműködni a kormánnyal.

Azt találták, hogy minél nehezebb a bizalmatlansági szavazás lefolytatása, annál kevésbé konfrontatív a viselkedésmód, amely a parlamenti politikai szereplőket jellemzi.

A bizalmatlansági szavazás elsősorban nem az ellenzék számára tervezett eszköz, mivel normál esetben a kormányt támogatja a parlamenti többség, így általában nincs meg a kormány ellen bizalmatlansági szavazást lehetővé tevő többség, azonban ez nem jelenti azt, hogy teljesen irreleváns az ellenzék szerepe.

Az ellenzék nem feltétlenül szeretné leváltani a kormányt, időnként csupán szakpolitikai-jogi győzelmeket szeretne elérni, vagy rá szeretne mutatni a kormány gyengeségére, ezért lehetőségként, fenyegetésként használhatja fel ezt az eszközt.

Ez akkor merülhet fel például, ha koalíciós kormány van, és egy egyszerű többséges bizalmatlansági szavazásnál a kormány nem képes megfelelően mobilizálni a koalíciós partnereit, így kisebbségbe kerül. Ez utóbbi használata a bizalmatlansági szavazásnak sokkal elterjedtebb, és valódi hatással lehet a kormány és az ellenzék kapcsolatára a kormány fennállásának a teljes idején.

Azonban az utóbbi évtizedek fejleménye, hogy a parlamentáris demokráciák egyre jobban nehezítik és időigényesebbé teszik a bizalmatlansági szavazás lefolytatását, például időigényes adminisztratív lépéseket róva a törvényhozásra.

A szerzők a bizalmatlansági szavazást szabályozó szabályok típusaira, variációira koncentráltak, valamint arra, hogy ezek a szabályok hogyan befolyásolják a parlamenti ellenzék viselkedését. Elméleti szinten azt fektették le, hogy az ellenzék választhat kompromisszumkereső és konfliktusos parlamenti magatartás között. Előbbi lényege, hogy a kormánnyal együttműködést keresve, a közös közpolitikai érdekeket megtalálva vesznek részt a törvényhozásban, utóbbi lényege, hogy a kormánnyal konfrontációt vállalva, a nyílt kritika, esetleg a kormánybuktatás kerül a fókuszukba. Ezt a stratégiai döntést az alapján hozza meg, hogy milyen nehezítései vannak a bizalmatlansági szavazás kezdeményezésének és lefolytatásának. Ennek fényében empirikusan megvizsgáltak egy 16 országra és 59 ellenzéki pártra kiterjedő adathalmazt, hogy megnézzék, milyen hatással van a bizalmatlansági szavazás a kormány és ellenzék kapcsolatában a törvényhozásra koncentrálnálva. Azt találták, hogy minél több megkötés, korlátozás van a bizalmatlansági szavazás kezdeményezésében és elfogadásában, annál kevésbé lesz konfliktusos a viszonya az ellenzéknek a kormánnyal, hiszen akkor az ellenzéknek még kevesebb esélye van arra, hogy egy bizalmatlansági szavazással politikai hasznot szerezzen, és politikailag sokkal jövedelmezőbb, ha megpróbál együttműködni a kormánnyal. Vagyis minél több nehezítés van a kormány megbuktatása előtt, annál nagyobb eséllyel fognak az ellenzéki pártok inkább kooperatív, közpolitikai javaslatokban kompromisszumot kereső módon viselkedni a kormány megbuktatását és a szavazatszerzést célba vevő konfliktus keresés helyett.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

Ahogy a tanulmány szerzői is rámutatnak, érdemes lenne megvizsgálni, hogy a kutatás megállapításait, vagyis a bizalmatlansági szavazáshoz kapcsolódó kormány és ellenzék közötti viszonyt mennyiben befolyásolják a bizalmatlansági szavazáson túli tényezők például a kormánytöbbség, az ideológiai vonatkozások, vagy az intézményi keretek. Továbbá szintén szükséges lenne nagyobb történeti távlatban megvizsgálni a kérdést,

vagyis, hogy a bizalmatlansági szavazásokhoz kapcsolódó korlátozóbb szabályok időszaka előtt hogyan hatott a kormány és az ellenzék viszonyára ez a politikai eszköz, vajon megáll-e ekkor is a szerzők megállapítása. A jelenlegi magyarországi domináns pártrendszerű struktúrában, ahol a több mint kétharmados többségű kormánykoalíciót az ellenzék semmilyen szavazásánál nem tudja megszorítani, és semmilyen jelét nem adta a kormány az érdemi együttműködésre az ellenzéki pártokkal, nem alkalmazhatóak teljes mértékben a tanulmány megállapításai, azonban, ha koalíciós kormányzás lesz újból Magyarországon, visszatérhet ez az eszköz a parlamenti pártok repertoárjába (ahogy a 2000-es években ott is volt).

BIZTOS BAJ, HA SOK ELLENZÉKI PÁRT VAN?

A demokratikus elszámoltatás szerves része, hogy időnként a választók a kormányoldallal szembeni alternatívák közül egyet vagy többet felhatalmaznak az ország kormányzására.

Mindez azonban nem következik be automatikusan, ugyanis számtalan példa van arra, hogy a népszerűtlen kormányok hatalmon maradnak, hiszen a választók nem mindig ítélik jobbnak a kihívókat.

Mégis milyen összetételű ellenzék járulhat hozzá jobban a rosszul teljesítő kormánypártok leváltásához? Sergi Ferrer spanyol politológus tanulmányában azt vizsgálta, hogy mi motiválja jobban a választókat a korrumpált kormánypárt megbüntetésére: ha sok kicsi, de ideológiailag tagolt, vagy kevés, de nagyobb, életképesebb pártok közül választhatnak?

A szakirodalom megosztott ebben a kérdésben, mindkettő mellett lehet érvelni. Ha az ellenzék sok kis pártra oszlik, akkor a választók könnyebben találhatnak a saját meggyőződésükhöz közelálló pártot, amire könnyű szívvel szavazhatnak. A fragmentált ellenzék ugyanakkor megosztja az elégedetlenek táborát, amely nehezebbé teheti a kormányellenes szavazók hatékony koordinálását. Ezt ki lehet küszöbölni: ha kevesebb, de annál erősebb ellenzéki párt versenyez a szavazatokért, mivel a választók könnyebben tudják azonosítani a kormányzóképes alternatívákat.

De ennek is lehet hátulütője: amennyiben a szavazók túlságosan messzinek érzik a kínálatot ideológiai szempontból, akkor lehet, hogy inkább a hozzájuk közelebb álló kormánypártot fogják támogatni.

Ferrer a paradoxon feloldására egy kérdőíves kutatást végzett, ahol a választók döntéseit vizsgálta. A politológus a vizsgálat során változtatta az ellenzéki pártok számát (a mandátumaiknak száma mindig egyenlően volt elosztva), illetve a kormányt érintő korrupciós botrány keretezését. Az ideologikus szavazók esetében nagy szerepe van az ellenzéki pártokra történő szavazásban, ha van olyan ellenzéki párt, amely közel áll a világnézetükhöz. A pragmatikus választók számára ezzel szemben az növeli az átszavazási hajlandóságot, ha a választható alternatívák között nagy, életképesebbnek tűnő pártok vannak. Az eredmények azt mutatták, hogy az ellenzéki pártok számának a növelése összességében csökkentette a kormánypárt támogatottságát – noha ami a pragmatikus és ideologikus szavazókat illeti, voltak eltérések. A vizsgálat eredményei szerint mind két csoport számára fontos, hogy ne legyen túlságosan elaprózódott az ellenzék, ugyanakkor az előbbi csoport számára sokkal fontosabb volt, hogy legyen hozzájuk ideológiailag közeli alternatíva, máskülönben nem szavaztak át az ellenzéki pártokra.

Ennek fényében a kormánypárt támogatottsága akkor csökken a leginkább, ha az ellenzék nincsen szélsőségesen szétagyózkodva, illetve az ideologikus választók megtudják találni a számukra szimpatikus pártokat.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

A vizsgálat, miután igyekezett kiküszöbölni a (spanyol) valóságot, alapvetően kiegyensúlyozott erőviszonyokat vázolt fel és tesztelt le. A kormánypártnak minden szcenárióban minimális többsége volt, a maradék mandátumokon pedig számarányosan osztottak a hipotetikus ellenzéki pártok. Bár Ferrer felhívja a figyelmet az eredményből levonható tanulságok általánosságának a korlátosságára, ez meghaladható lenne, ha több országban is végeznének hasonló kutatásokat. Továbbá érdemes lenne azt is megvizsgálni, hogy miképpen döntenének a választadók egy domináns pártrendszer erőviszonyait tükröző párttalta esetében. Egy ilyen fiktív helyzetben vajon

mi lenne fontosabb a választók számára? Magyarországon például a 2010-es választást követően egy domináns rendszer alakult ki, amelyben egy meglehetősen sokszínű és szétforgácsolódott ellenzék próbál megoldást találni a Fidesz-talányra. A magyar ellenzék az elmúlt választások során sokféle együttműködési fajtát kipróbált már, azonban a kormánypártok rendre megerősítették a kétharmados többségüket. A 2022-es választás után az ellenzéken belül többféle alkalmazkodási stratégia is megfogalmazódott: voltak pártok, amelyek az együttműködés helyett a saját ideológiai arcél és a különállóság kihangsúlyozását tartották fontosnak, illetve olyanok is, akik amellett érveltek, hogy le kéne egyszerűsíteni az ellenzéki kínálatot. A mostani közvélemény-kutatások szerint a kisebb pártok erőteljesen megsínylik a baloldali pártok részleges összefogását (DK-MSZP-Párbeszéd), illetve a Magyar Péter által fémjelzett Tisza Párt felemelkedését; vagyis könnyen lehet, hogy a magyar választók összességében jobban preferálják a kevés, de nagyobb pártokat.

Ferrer, Sergi (2023): Opposition fragmentation facilitates electoral accountability: Evidence from a survey experiment. Party Politics, Vol. 29, No. 1, pp. 112-124. DOI: 10.1177/13540688211052450

KÍVÜLÁLLÓKÉNT A PARLAMENTBEN

A tanulmány az Egyesült Királyság zöld pártjainak parlamenti tevékenységével foglalkozik. Az utóbbi évtizedekben a zöld pártok folyamatos képviselőihez jutottak az Egyesült Királyság politikai életének különböző szintjein. Azonban eddig a szakirodalom leginkább csak a Képviselőház legnagyobb ellenzéki pártjával foglalkozott, és kevesebb figyelem irányult a kisebb pártokra, vagy amikor foglalkozott a zöldekkel, akkor sem a parlamentáris intézményekben betöltött szerepükön volt a hangsúly. A kutatás azt vizsgálja, hogy a zöld képviselők politikai tevékenységét a törvényhozásban mennyire és hogyan befolyásolta a zöld párt identitása, politikai stílusa, illetve, hogy a nemzeti parlamentekben a különböző politikai és intézményi feltételek mennyire voltak hatással arra, hogy a zöld képviselők milyen módon politizáltak.

A tanulmány első állítása, hogy a zöld politikusok egészen másképp viselkednek parlamentekben, mint más ellenzéki képviselők jellegzetes pártidentitása befolyással van arra, hogy milyen ellenzéki politikai stratégiát folytatnak, sokkal kevésbé kötik őket a hagyományok, normák, formabontóbb eszközökhöz nyúlnak. A második állítás pedig az, hogy eltérő intézményi feltételek mellett eltérően viselkednek a zöld képviselők is. Az állítások igazolásához interjúkat folytattak 10 zöld képviselővel, valamint elemezték a képviselői tevékenységet a hivatalos parlamenti jegyzőkönyvek alapján.

A szerzők arra jutottak, hogy a hagyományos ellenzéki stratégiák mellett a zöldek igenis felhasználtak speciális eszközöket.

Az egyik ilyen módszer a nagyon fókuszált és tudatos hitelességépítés, amely arra irányul, hogy a hagyományos brit politikai struktúrában újoncnak számító zöld pártot hitelesnek és nívós, érdemi kérdéseket

képviselő pártnak találják, hiszen korábban egy komolytalan pártnak tekintették őket a választók. A másik az aktivista ellenzékiesség, amely a parlamenten kívüli politikai cselekvési módokat is hasznos politikai eszköznek kezeli, mint például a tüntetéseket.

A kutatás alapján az intézményi keretek nem voltak olyan meghatározóak, szinte a körülményektől függően hasonlóan viselkedtek a zöld képviselők.

Az intézményi szempontok tehát nem adnak meggyőző magyarázatot a kis pártok parlamenti viselkedésére.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

A tanulmány megállapításainak a magyarországi kontextusban is jelentősége van, hiszen az ellenzéki pártok és a közvélemény gyakran hivatkozik az intézményi szabályok és a politikai struktúra korlátozó voltára, azonban a tanulmány rámutat arra, hogy a brit zöldek az intézményi kereteken felülemelkedve tudták nagyjából egységesen képviselni a politikájukat, például a parlamenten kívüli politikai tevékenységnek köszönhetően. Tehát elméletben a magyarországi ellenzéki pártok is érhetnének el politikai sikereket a parlamenti kereteken túllépve, ha jobban fókuszálnának a helyi szintű jelenlétre, az utcai megmozdulásokra és az egyéb, az intézményi kereteket meghaladó akciókra. Az ilyen politizálás által kínált lehetőségekre világít rá Magyar Péter mozgalma is.

Daoust, J.-F., Plescia, C., & Blais, A. (2023). Are People More Satisfied with Democracy When They Feel They Won the Election? No. Political Studies Review, 21(1), 162-171. <https://doi.org/10.1177/14789299211058390>

KI NEM KEDVEL KIT? ÉRZELMI POLARIZÁCIÓ A NYUGATI DEMOKRÁCIÁKBA

Az alábbi tanulmány korunk egyik legmeghatározóbb politikai-társadalmi jelenségével foglalkozik, az érzelmi polarizációval. Ezt úgy tették meg, hogy úgynevezett pártpárokat alkottak az egymáshoz ideológiailag és politikailag közel álló pártokból. Ezen pártpárok közötti polarizációt vizsgálták mind a pártpolitikai szinten, mind a választópolgár szintjén a '90-es évek közepétől húsz nyugati demokráciában felvett kérdőíves adatok alapján. Két fő kérdésre fókuszáltak. Az egyik, hogy egy adott politikai pártot támogatók mely ellentétes pártokat nem kedvelik. A másik, hogy mi magyarázza a pártpárokon belüli és a pártpárok közötti érzelmi polarizációt.

Annak ellenére, hogy a legtöbb tanulmány, amely az érzelmi polarizációt kutatja, a pszichológiai-individuális mechanizmusokat emeli ki, jelen tanulmány mellett érvel, hogy az egyén által támogatott pártokon kívüli pártok iránt érzett ellenérzések jelentős része szakpolitikai és intézményi megalapozottságú. Kimutatják, hogy a szakpolitikai kérdések nemcsak a pártpolitikai stratégiákra és a választási preferenciákra vannak hatással, hanem a pártok közötti ellenségeskedésre is, tehát igenis számít egy párt megítélésében, és a párthoz való választói hozzáállásban, hogy melyik párt milyen szakpolitikai nézeteket képvisel. Az intéz-

ményi tekintetben az derül ki, hogy az arányos választási rendszerek „kedvesebb, kíméletesebb” politikai hangulatot és politizálást hoznak létre mint a többségi demokráciák.

A tanulmány három legfontosabb megállapítása közül az első, hogy a választók által nem támogatott pártok iránti ellenszenv a gazdasági és a kulturális szakpolitikák közötti nézeteltérésekben gyökerezik.

Vagyis a második világháború háború utáni Európában leginkább a gazdasági tengelyen való megosztottság volt a jellemző, de az utóbbi időkben ez áttolódott a kulturális kérdésekre, mint a migráció, a nemzeti identitás, a genderkérdés és a multikulturalizmus kérdése.

A második, hogy kormányon lévő koalíciós partnerek szavazói sokkal melegebb érzelmeket mutatnak egymás iránt, mint arra a szakpolitikai álláspontjaik alapján számítani lehetne.

Tehát a sokpártrendszerek és koalíciós kormányok sokkal kisebb érzelmi polarizációt okoznak, mivel a koalíciós partnerek lecsillapítják egymást. Hasonló, bár kisebb mértékű „érzelmi bónuszt”

lehet felfedezni az ellenzékben lévő pártok között is, azaz az ellenzéki pártok szavazói nem gyűlölik egymást.

Az utolsó állítás pedig, hogy a szélsőjobboldali pártok iránt sokkal nagyobb az ellenérzés, mint amit várnánk a valódi szakpolitikai nézeteik és a koalíciós megállapodások alapján, viszont a szélsőjobboldali pártok szavazóinak a negatív érzelmei nem ilyen erősek a többi párt irányába.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

Felmerül a kérdés, hogy a jelenlegi Magyarországon mennyire alkalmazható a tanulmány módszertana, és mennyire állnák meg a helyüket a megállapítások. Erősen jellemző az országra, hogy hatalmas a polarizáció, ami biztosan magyarázható a koalíciós kormányzás és a koalíciós politika lehetőségének a hiányával, ugyanis a pártok nem tudják mérsékelni egymás szavazóit a kormányzati együttműködés tényével vagy lehetőségével. Az ellenzéki pártok megítélését és az ehhez kapcsolódó érzelmi bónuszt tekintve az ellenzéki tábor

bizonyos szereplői legalább annyira ellenzik egymást mint a kormánypártokat, itt gondolhatunk Gyurcsány Ferenc megosztó személyiségére, tehát megkérdőjelezhető az érzelmi bónusz alkalmazhatósága. Azonban kérdéses, hogy ha közösen kellene kormányozniuk, mennyiben csökkene ez az ellenszenv akár az elit, akár a választók szintjén. A magyarországi helyzet eltérései a tanulmány megállapításaitól a magyarországi és a nyugati parlamentarizmusok különbségére vezethetők vissza.

A KORMÁNY DOMINANCIÁJA ÉS AZ ELLENZÉK SZEREPE

Thomas König, Nick Lin, and Thiago N. Silva (2023), "Government Dominance and the Role of Opposition in Parliamentary Democracies," European Journal of Political Research 62, no. 2: 594–611, <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12111>

A tanulmány az ellenzék mozgásterét vizsgálja parlamentáris demokráciákban, tehát valójában azt, hogy mennyire politizálhat sikeresen a kormány dominanciája ellenére, és sokak számára meglepetésszerű eredményekre jut. Az írás kiindulópontja, hogy a szakirodalom egybehangzóan azt állítja, hogy parlamentáris demokráciákban a kormány szerepe a döntő a politikai napirend megalkotása és a politikai döntéshozatal terén. Az ellenzéki pártok nehezen tudják a saját szakpolitikai javaslataikat érvényre juttatni, vagy legalább azt elérni, hogy az általuk preferált ügyekről szövegezzon a közbeszéd. Felmerül a kérdés, hogy ebben a kontextusban akkor mégis mi a gyakorlati szerepe az ellenzéknek, tudja-e befolyásolni a kormány döntéshozatali dominanciáját. A szerzők megállapítása, hogy a bizottsági munka révén az ellenzék valójában sokkal fontosabb szerepet tölt be a parlamentáris demokráciákban mint azt az emberek általában feltételezik.

A szerzők a kérdés megválaszolására az ellenzék parlamenti bizottságokban való szerepét elemzik. Az ellenzéket nem mint a saját szakpolitikai döntéseikért küzdő politikai tényezőt vizsgálják, hanem mint a parlamenti bizottságokban a javaslatokat támogató vagy ellenző politikai szereplőt, aki ezáltal tudja elősegíteni vagy akadályozni a kormány törvényalkotó munkáját. A tanulmány azt elemzi, hogy az ellenzéki vezetésű parlamenti bizottságokban gyakoribb-e, hogy módosító indítványok érkeznek a kormány törvényjavaslataihoz.

A kutatók 35 év 7400 törvényjavaslatát vizsgálták meg három parlamentáris demokráciából, Dániából, Hollandiából és Németországból.

Mint ismertetik a szerzők, az ellenzéki támogatás befolyásolja, hogy mikor kérdőjeleződik meg a kormány döntéshozatali dominanciája. Ellenzéki elnökségű bizottságokban akkor gyakoribbak a kormányzati törvényjavaslatokra vonatkozó módosító javaslatok, ha azok ellenzéki támogatása magas.

Azonban a kormányban lévő kisebb koalíciós pártok által irányított bizottságokban akkor valószínűbbek a módosító javaslato

a magyarországi parlamentarizmus helyzete elter a kutatásban vizsgált országokétól, de például, ha a választásokon jobban meg tudja szorítani az ellenzék a Fidesz-KDNP-koalíciót, és a mandátumok száma okán rá tudja kényszeríteni őket arra, hogy kénytelenek legyenek konstruktívabban, az ellenzéket bevonva politizálni, akkor releváns lehet a tanulmány állítása az ellenzék hatékonyságáról. Ilyen esetekben a bizottsági munka jelentősége megnőhet.

AUTOKRATÁK ÉS ELLENZÉKI ÖNKORMÁNYZATOK

Az alábbi tanulmányból megtudhatjuk, hogy az illiberális kormányok hogyan alakítják át a hatalmi koncentrációt annak érdekében, hogy aláássák az ellenzéki vezetésű önkormányzatokat. Erre való ambíciójuk több dologból fakad, egyrészt nem szeretnék, ha a helyi szinten való sikerek az országos politikai győzelem kiindulópontjává válnának, vagy legalább is elősegítenék azt, valamint az ellenzéki pártok, mint ellenfelek munkájának nehezítése.

A tanulmány kulcsszavai az inkrementális, valamint a kifinomult, mely kifejezések a decentralizáció kiépítését jellemzik.

Az inkrementális alatt fokozatosságot ért, miszerint nem egyik napról a másikra valósult meg a folyamat, hanem lépésről lépésre, évről évre vették el az önkormányzatoktól a jogosítványokat és forrásokat, ezáltal pedig egyre nagyobb mértékben csökkent a hatáskörük. Némileg ezt a folyamatot gyorsították az olyan válsághelyzetek, mint például a COVID, mely indokolta a centralizációt, azonban a válság végével az extrém helyzeti intézkedések nem kerültek visszavonásra, és a továbbiakban is beépültek a mindennapok gyakorlatába.

Törökországban az ellenzéki önkormányzatok

elleni intézkedések is válsághelyzetre - a 2016-os katonai puccskísérletre - hivatkozva öltött formát. Történt ugyanis, hogy a kormány a puccskísérletre hivatkozva – bírósági és egyéb jóváhagyás nélkül – megfosztotta a hivatalos választásokon győztes ellenzéki képviselőket és polgármestereket a mandátumuktól. A helyükre pedig a kormány bizalmát élvező vezetőket neveztek ki.

Magyarország esetében a tanulmány említést tesz arról, hogy a decentralizáció mögött olyan érzések is meghúzódtak 2010-es kormányváltás idején, mint az önkormányzatok forráshiánya, valamint az ebből fakadó problémák a hatékonysággal. Ezért is került sor a kórházak és iskolák állami irányítás alá helyezésére, de létrehoztak olyan szerveket is, melyek felügyelik a helyi hatóságokat és adott esetben felülírhatják a döntéseiket. Ez a változás értelemszerűen az új alkotmány beiktatásával kezdődött, ahol az önkormányzati tulajdon nincs külön kategorizálva, hanem a nemzeti tulajdon egy típusaként van értelmezve – amelyről így végső soron az állam rendelkezhet.

Lengyelországban szintén voltak törekvések az önkormányzati jogkörök megcsorbítására, azonban 2014-ben az ország az uniós tagállamok közül a legelső tízben is benne volt, ami a helyi autonómiát illeti. Ebből fakadóan az illiberális lengyel

kormányoknak nem csak nagyobb munka lebontani az önkormányzati függetlenséget, de sokkal jelentősebb ellenállásba is ütközött ennek kapcsán. Például egy 2017-ben elfogadott jogszabály az önkormányzat pénzügyi felügyeletét egy központi hivatalra ruházta volna rá, azonban a beiktatást az elnök megvétőzte. De néhány centralizációs intézkedés Lengyelországban is sikeres volt, például az iskolarendszer kialakításában megnőtt a központ szerepe.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

Az alábbi tanulmány kitűnően mutat rá arra, hogy két hasonló történelmű, és hasonló kulturális jegyekkel rendelkező ország – Magyarország és Lengyelország – miként képes eltérő fejlődési útvonalon haladni. A tanulmány ki is emeli, hogy Magyarországon még legitimnek is tűnt az önkormányzati jogkörök megnyírbalása, mert közülük több csődközeli helyzetbe került 2010-re – ebben feltehetően jelentős szerepe volt az akkori gazdasági világválságnak is. Ezzel szemben Lengyelországban nemcsak a támogatottság hiánya volt jellemző, hanem komoly ellenállás alakult ki az önkormányzati jogkörök csorbításával szemben.

MI VEZET ARRÁ VALAKIT, HOGY ELLENZÉKI AKTIVISTA LEGYEN OROSZORSZÁGBAN?

A tanulmány az ellenzéki aktivizmust vizsgálja autokrata rendszerekben, pontosabban azt, hogy mi hajt bizonyos embereket arra, hogy a lehető legnagyobb nehézségek és legkisebb materiális előnyök figyelembevételével mégis ellenzéki aktivistának álljanak. Miért vállalják ezek az emberek a küzdelmet a demokráciáért, egy jobb alkotmányos berendezkedésért és szabadságjogokért? A szerzők az egyéni-pszichológiai szinten vizsgálják az aktivisták motivációit.

Fő állításuk, hogy bizonyos emberek olyan pszichológiai adottságokkal rendelkeznek, amelyek arra ösztönzik őket, hogy autoriter rendszerekben ellenzéki szerepet vállaljanak.

Amellett érvelnek, hogy a személyiségjegyek közül az alacsonyabb barátságosság, kedvesség és konfliktuskerülés és a magas extrovertáltság, ami a leginkább jellemzi az ellenzékieket autoriter rendszerekben. Ez ellentmond annak, hogy az ellenzéki attitűd, ami alapvetően konfrontatív, leginkább olyan embereket vonz, akik alacsony pontszámokat érnek el a kellemesség, kedvesség tekintetében. Az alacsony barátságossággal, kedvességgel rendelkező emberek kritikusabbak, szkeptikusabbak a fennálló rendszerrel, nagyobb eséllyel feszegetik a határait, és mutatnak ellenséges érzelmeket felé, és általánosan nagyobb eséllyel mennek szembe a többségi normákkal, elfogadják a konfliktusokat a társadalommal és a marginalizálódást. Minél kevésbé kellemes egy ember, annál nagyobb valószínűséggel támogatják egy rendszer ellenzékét, és annál nagyobb eséllyel csatlakoznak online ellenzéki fórumokhoz.

Azonban, hogy az online térből valaki átlépjen a személyes ellenzéki szervezés és kampányolás területére, ahhoz magas extrovertáltságra van szükség.

Az extrovertáltság egyrészt a kivándorlásra ösztönözheti az embereket, másrésztől azonban a szavazásra, a politikai szereplőkkel való kapcsolatfelvételre és a támogatásukra, beleértve a pénzügyi támogatást, a közösségi szintű civil kezdeményezésekbe való bekapcsolódásra és a tüntetéseken való részvételre is sarkall. Az extrovertáltak társaságibbak, ezért nagyobb eséllyel csatlakoznak aktivista kezdeményezésekhez, mivel ott nagy hangsúly van a személyes interakciókon, a nagyobb lelkesedésük lendületük miatt kevésbé zavarja őket a sok érzelmi kudarc, amit

ellenzéki aktivistaként át kell élniük, valamint a magasan extrovertált emberek a politikai részvételt kevésbé veszélyesnek értékelhetik, mint a kevésbé extravertáltak.

Az állításait két független és különböző felmérési mintából alapján ellenőrzik, amelyeket öt év alatt különböző időpontokban rögzítettek Oroszországban. Az egyik iskolázott, internethasználó városlakókat vizsgált, a másik Alekszej Navalnij legközelebbi támogatóit. Arra a következtetésre jutottak, hogy az extrovertáltsággal nagy valószínűséggel együtt jár az aktivizmus politikai nézetektől függetlenül, és az extrovertáltság alacsony konfliktuskerüléssel vegyítve ellenzéki aktivizmust feltételez. A szerzők amellett, hogy bizonyítják az elméletben lefektetett állításait, kiemelik, hogy ahhoz, hogy megértsük, miért lesz valaki ellenzéki érzelmű, nemcsak az adott személy életrajzát, hanem a személyiségét, a pszichológiáját is ismernünk kell.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

A tanulmány pszichológiai szempontból közelít az autoriter rendszerekben a politikai cselekvés megértéséhez, amely így egy érdekes színfolt a politológiai tanulmányok között. A nem liberális demokráciának számító, de még nem autokratikus rendszerekben is feltételezhetjük, hogy hasonló pszichológiai motivációi lehetnek az ellenzéki szereplőknek, hiszen az ilyen rendszerekben is ki vannak téve személyes támadásoknak és ellehetetlenítésnek. Azonban figyelembe kell venni, hogy autoriter rendszerekben ellenzékinek lenni nagyon összetett folyamatok eredménye, így mindenképp érdemes a pszichológiai szempontok mellett a tágabb kontextust és életutát is megvizsgálni. Sőt, a hagyományos demokráciákban is csökken a párttagság, ezért akár azt is érdemes lehet ezen kutatás alapján vizsgálni, hogy egyáltalán kik azok, akik politikára adják a fejüket.

Jan Matti Dollbaum and Graeme B. Robertson (2023), "The Activist Personality: Extraversion, Agreeableness, and Opposition Activism in Authoritarian Regimes" Comparative Political Studies 56, no. 11: 1695–1723. <https://doi.org/10.1177/00104140231152772>

AZ ELLENZÉKI ÖSSZEFOGÁS JELENTŐSÉGÉRŐL

A tanulmány fő célja volt megvizsgálni, hogy az ellenzéki pártok milyen motivációból fakadóan és milyen körülmények között lépnek szövetségre még a választást megelőzően a versengő autoriter államokban. Ez a kérdéskör azért is különösen fontos, mert a hidegháború vége óta a versengő autoriter rendszerek száma drámaian megnőtt. Ezen országokban ugyan tartanak választásokat, de ezeket súlyosan manipulálják, hogy garantálják a hivatalban lévő párt győzelmét.

A kormánypártok egyik leggyakrabban használt és kifejezetten hatékony eszköze a hatalom megtartására az ellenzék széttöredezettségének fenntartása vagy növelése.

Azonban hiába van egy közös ellenfél a kormánypártok személyében, az összefogásnak több akadálya is lehet. Számos országban jelentős mértékben regionális vagy etnikai alapon szerveződnek a pártok, ebből kifolyólag alacsonyabb hajlandóság mutatkozik a szoros együttműködésre közöttük. Általánosabb (és ez Magyarországon is érvényes) jelenség az ideológiai különbségek megléte, melyek gátat szabhatnak a hosszú ideje hatalmon lévő, autoriter eszközöket is használó hatalommal szembeni összefogásra. Végül a harmadik akadály a közpolitikai kérdésekkel kapcsolatos konszenzus hiánya az ellenzéki pártok között.

A feltételezés szerint viszont mindegyik akadály elhárítható, hiszen láttunk is példákat választások előtti széleskörű összefogásra, azonban jogos a szkepticizmus a választási győzelem után a sikeres kormányzással, valamint a demokrácia minőségének javulásával kapcsolatban.

A kutatás során 111 választás került vizsgálat alá 55 országban 1989 és 2014 közötti időszakban. Az eredmények alapján az ellenzéki pártok nagyobb valószínűséggel alakítanak szövetséget, ha politikai álláspontjuk markánsan eltér a hivatalban lévő párt nézeteitől, valamint akkor, ha a közöttük lévő ideológiai távolság kisebb. Továbbá az ellenzéki pártok nagyobb valószínűséggel fognak össze választás előtt, ha egy rezsim gazdasági teljesít-

ménye gyenge, ugyanis ilyenkor nagyobb esélyt látnak a győzelemre.

A legfontosabb megállapítás az, hogy az ellenzéki oldalon akkor a legnagyobb a hajlandóság az összefogásra, ha az ellenzéki győzelem valószínűnek tűnik.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

Mindezek fényében érdekes megvizsgálni a 2022-es magyar választásra készülő ellenzék stratégiáit. Ugyan a tanulmány főbb megállapításait visszaigazolja a magyar példa van aspektus, ami kifejezetten elgondolkodtató. Világos az, hogy az ellenzék valóban hitt a győzelemben, és ezért a pártok hajlandóak voltak a kompromisszumra, viszont – ahogy arra a tanulmány is utalt – győzelem esetén nem feltétlenül várható sem sikeres kormányzás, sem hosszú távú javulás a demokrácia minősége terén. Nyilvánvaló, hogy a fő összetartó erő ebben az esetben a közös ellenség volt, azonban kormányon újból felszínre törhettek volna a választások előtt elásott csatabárdok az ellenzéki pártok között, ami akár a ciklus teljes kitöltését is veszélybe sodorhatta volna.

Michael Wahman,
Offices and policies – Why do oppositional parties form pre-electoral coalitions in competitive authoritarian regimes?, Electoral Studies, Volume 30, Issue 4, 2011, Pages 642-657,

LEGYŐZNI A FÉLELMET: A TÖRÖK ELLENZÉK EGYÜTTMŰKÖDÉSE

Egyszerű a monolit hatalom legyőzésének a képlete: ha az ellenzéki pártok egyesítik az erejüket – ami, ha rossz közhangulattal és gyenge gazdasági mutatókkal találkozunk –, akkor minden bizonnyal az ellenzék nyer a választáson. Azonban ez korántsem ilyen egyértelmű, ha a valóságban előforduló eseteket vizsgáljuk. Ethem Ilbiz és Christian Kaunert a törökországi példán keresztül mutatják be, hogy a versengő autoriter rendszerek ellenzéki pártjai milyen nehézségekkel küzdenek, amikor megpróbálnak együttműködni a választásokon.

Az ilyen jellegű rezsimek a választások megtartásával a politikai verseny látszatát keltik a hatalom legitimitásának külföldi és belföldi igazolásának érdekében, azonban az ellenzéki pártok közötti törésvonalak és ellentétek felerősítésével megnehezítik az ellenzék együttműködését, aminek következtében az rezsimmellenes szavazók kisebb mértékben szavaznak át más, esélyesebbnek tekinthető ellenzéki pártokra.

Az Erdogan-rezsim előszeretettel alkalmazza a választási kampányok során ezt stratégiát, amellyel elejét akarja venni az ellenzéki pártok összefogási kísérleteinek. A „probléma” forrása a kurd ellenzéki párt, a HDP (Népek Demokratikus Pártja, újabban DEM), illetve a vele kapcsolatban álló, terrortervékenységeket folytató Kurdisztáni Munkáspárt (PKK). Bár Erdogan a 2010-es évek közepére sikeresen pacifikálta a török-kurd konfliktust, azonban

a változó politikai körülmények (gazdasági recesz-szió, szír polgárháború) közepette arra szorított, hogy a hatalom megtartásának érdekében a kurd HDP-t nemzetbiztonsági fenyegetésként keretezze a PKK-val való kapcsolata miatt.

Ennek fényében az ellenzéki pártoknak komoly kihívást jelent a kurdokkal való együttműködés, mivel a rezsim a HDP-vel való szövetkezést a terrorizmus támogatásával azonosítja, ami miatt a mérsékelt szavazók hajlamosak inkább a békét és biztonságot jelentő Erdoganra szavazni a választásokon. Az ellenzéki pártok számára így gyakran a saját szavazóik megtartásának az érdekében el kell olykor határolódiuk a kurdoktól, ami miatt a választásokon a kurd szavazók megbüntetik az ellenzéket: bosszúból nem szavaznak át az esélyesebb ellenzéki jelöltre.

Ha az ellenzék civakodik és belső harcokkal van elfoglalva, akkor a domináns párt még annak ellenére is hatalmon tud maradni, ha rossz kormányzati teljesítményt produkál, mivel az egység hiányában az ellenzék nem tűnik potens alternatívának a választók számára.

Ilbiz és Kaunert szerint az ellenzéknek minimalizálni kell a választók számára az ellenzéken belüli átszavazás költségét, amihez elengedhetetlen, hogy a pártok ne hagyják magukat befolyásolni, ne erősítsenek rá az a belső különbségekre,

hanem a kormány/ellenzék dichotómiát hangsúlyozzák ki.

A domináns rendszerekre rendre jellemző, hogy a kormánypártot kihívó ellenzék több, egyedül nyerni képtelen és egymással éles ellentétben álló pártból áll, amelyek éppen ezért nem, vagy csak nagy nehézségek árán tudnak összefogni. Ahogyan a 2010 utáni magyar esetben is megmutatkozott, az ellenzéki pártok nem mindig voltak képesek együttműködni, a teljes összefogásra is csak a harmadik, 2022-es választáson került sor, amely nem járt sikerrel. A szerzőpáros azonban egy nagyon fontos aspektusra mutatnak rá a dolgozatukban, amely az ellenzéki összefogások vizsgálata kapcsán jócskán túlmegy az olyan egyszerű technikai részleteken, mint amit a közös jelöltek kiválasztása és választáson való indítása, illetve a közös lista összeállítása jelentenek.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

Ahhoz, hogy az ellenzék közel kerüljön a sikerhez, elengedhetetlen, hogy az ellenzéki pártok meggyőzzék a szavazóikat összefogás egységességéről, illetve a pártok között húzódó törésvonalak és ellentétek jelentéktelenségéről, vagyis végső soron arról, hogy az ellenzéki pártokon belüli átszavazás nem jelent olyan durva normasértést, ami élesen szembe menne a választó akaratával.

Amennyiben az előbb felsoroltakról nem sikerül meggyőzni az ellenzéki szavazók jelentős részét (vegyük például azt a többszázezer 2018-as Jobbik-szavazót, akik négy évvel később már nem támogatták azt az összefogás, amelybe belépett a pártjuk), akkor az ellenzéki összefogás nagy eséllyel szavazókat fog veszíteni és nem éri el a célját.

FELÜLEMELKEDNI A KÜLÖNBSÉGEKEN: A MALÁJ ELLENZÉK KÖZÖS KAMPÁNYA A 2018-AS VÁLASZTÁSON

Nem számít ritkaságnak a világ politikai rendszereiben, hogy egy párt vagy pártszövetség hosszú ideig domináljon egy országban. Az azonban sokkal ritkább, hogy a hosszú ellenzéki ségből kitörő kihívók választáson legyőzzék a kormánypártot. A szingapúri politológus, Elvin Ong tanulmányában a malájziai ellenzék 2018-as közös kampányának sikerét és annak okait vizsgálta. Az etnikailag, vallásilag és ideológiailag tagolt maláj társadalmat 1957 óta kormányozta a hárompárti kormánykoalíció, a Barisan Nasional (BN). A maláj muszlimok által dominált, de kisebbségi elemeket is magába foglaló BN-nel szemben egy fragmentált, vallási és etnikai törésvonalak mentén megosztott ellenzék van. Mindennek ellenére, egy hosszas tanulási folyamat után a Pakatan Harapan (PH) ellenzéki választási szövetség 2018 májusában győzelmet aratott a BN felett.

Elvin Ong tézisei szerint ahhoz, hogy egy választási autokrácia ellenzéke sikeresen tudjon közösen kampányolni, három mechanizmusnak kell érvényesülnie. Először is, az ellenzéknek fel kell erősítenie a választók számára a rezsimmelles törésvonalat, különben az addig megosztó identitások mentén a taktikai szavazási hajlandóság sérül, illetve a bizonytalanok is hajlamosabbak lesznek a

kormánypártot támogatni. Ennek elősegítéséhez fontos lehet, hogy az ellenzéki szövetség valóban egységesen, mondhatni egy pártként viselkedjen. Másodsor, a közös kampány tudatosíthatja az ellenzéki választók számára, hogy a pártok kompromisszumokat kötöttek, vagyis senkinek sem sérül aránytalanul az érdeke. Harmadsor, az ellenzéknek rá kell világítania az átszavazás materiális hasznosságára, vagyis meggyőző szakpolitikai víziókat kell kínálnia például a gazdaság vagy az adórendszer területén.

Ong a tézisei közül az elsőt egy választás előtti kérdőíves kutatással támasztja alá. Az ellenzéki szavazók mellett, hogy nagyobb arányban választották az ideológiai különbségeiket félretevő és összefogó ellenzéket a marakodva összefogó ellenzéknél; a részvételi hajlandóság is nőtt, illetve a kormánypárt támogatottsága is csökkent. A másik két tézist a szerző résztvevő megfigyelésen és a kampányelemzésén keresztül vizsgálta. A PH a kampány során előre megállapodott a kormányzati pozíciók szétosztásán (a korábbi ellenzéki szövetségeknek ez nem sikerült); átfogó gazdasági programot fogalmazott meg és terjesztett pamfletek formájában; közös jelölteket indított a választáson; illetve egységes szimbólumrendszert alakított ki.

A maláj példa rámutat arra, hogy az ellenzéken belüli törésvonalak gyengítésével, a közös szimbólumrendszer adaptálásával, a szükséges kompromisszumok elfogadtatásával, illetve átfogó és meggyőző programalkotással egy domináns rendszeren belül is el lehet érni választási sikereket, ha az ellenzék létre tud hozni egy kétpártrendszerre hasonlító szituációt.

A szerző a tanulmányában egyfajta check-list-re emlékeztető követelményrendszert fogalmaz meg a domináns pártok ellenzékeinek számára az „ideális kampány” megszervezéséhez. Mindez rávilágít arra, hogy mennyire nehéz az ellenzék számára megfelelő stratégiát és együttműködési alapot kialakítani. A 2010 utáni magyar ellenzéknek az egyik állandó dilemmája az összefogás mikéntje volt. Az ellenzéki pártoknak (a Mi Hazánk kivételével) a 2022-es választásra sikerült megállapodni a teljes összefogásról. Az Egységben Magyarországért koalíció az előzetes várakozások ellenére azonban alulmaradt a Fidesz-KDNP-vel szemben, amelyből mintha azt a tanulságot vonta volna le az ellenzék, hogy az összefogás koncepciója volt hibás és nem a mikéntje.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

Amennyiben megpróbáljuk máshol tesztelni Elvin Ong téziseit, akkor kézenfekvő megvizsgálni, hogy miért volt sikeresebb a maláj ellenzék a magyaránál. Gyakran elhangzó megállapítás volt, hogy a Jobbik nem hozta magával a 2018-as szavazóit. A jobbikosok zömének feltehetőleg a rezsimmelles törésvonal nem tudta megfelelő mértékben felülírni azt az ellentétet, ami köztük és a baloldali pártok között volt. Bár volt közös színe az ellenzéknek, azonban az Egységben Magyarországért koalíció a maláj példával ellentétben nem viselkedett annyira egységesen. A másik gyakori kritika az ellenzékkel szemben az volt, hogy a választók számára nem volt teljesen egyértelmű az ellenzék által felkínált jövőkép a „posztorbáni” időszakra. Az ellenzéki összefogás sikertelensége körüli diskurzusban domináns helyzetben van az a vélekedés, hogy maga az egész koncepció bukott meg. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy a 2022-es összefogás tényleg megtett mindent, ami lehetséges vagy olyan dolgok hiányoztak az ellenzék kampányából, amiről nem igazán esik szó?

HOGYAN ÉRTÉKELIK A VÁLASZTÓK AZ ELLENZÉKI PÁRTOK TELJESÍTMÉNYÉT?

Ong, Elvin (2022): What are we voting for? Opposition alliance joint campaigns in electoral autocracies. Party Politics, Vol. 28, No. 5, pp. 954-967. Stiers, D. (2023). How Do Voters Evaluate Performance in Opposition? Government and Opposition, 58(4), 725-744. doi:10.1017/gov.2021.63: 10.1177/13540688211032367

Újabb kutatások rámutattak arra, hogy a választók a kormány mellett az ellenzéki pártok teljesítményét is értékelik. Dieter Stiers tanulmánya az ellenzék értékelésének szempontjait mutatja be. A kutatási kérdés megválaszolásához egy kérdőívet alkalmazott, amelyet a 2019-es belga választásokat követően 1820-an töltöttek ki. Az eredmények azt mutatják, hogy egy ellenzéki párt akkor kaphat jó értékelést, ha kritizálja a kormányt, de konstruktív, és alternatív megoldással is előáll, képes befolyásolni a napirendet, és alakítani tudja a választók véleményét – akár a pártokról vagy az ország gawzdasági teljesítményéről. A szavazók nem szeretik a túlzottan negatív és nem konstruktív ellenzéket. Továbbá az ellenzéki pártokat is felelőssé teszik a szavazók az ország helyzetéért – nem meglepő módon különösen azokat a pártokat, amelyek az adott kitöltő számára antipatikusak.

Az emberek a kormánnyal való szembenállást az ellenzéki pártok egyik fő feladatának tekintik, és értékelik, ha megfelelően vállalják ezt a szerepet.

A megfelelő ebben az esetben úgy tűnik, hogy leginkább azt jelenti, hogy kritikusan értékelik a hivatalban lévő felek döntéseit és magatartását, ellenőrzik, hogy a kormány a köz érdekeit szolgálja, valamint az is fontos, hogy az ellenzéki attitűd ne legyen szükségtelenül negatív, hanem a közjó szolgálatában konstruktívnak is bizonyuljon. E két szerep – a hivatalban lévő pártok ellenőrzése és az építő jellegű kritika – kombinálása az ellenzéki pártok számára magas kompetenciát mutat. A tanulmány egy másik fontos megállapítása, hogy az ellenzéket is felelőssé teszik a választók az ország állapotáért.

Összefoglalva tehát a belga választók szerint egy jó ellenzéki párt kritikus a kormánnyal, aktívan ellenőrzi azt és aktívan használja az intézményrendszer által adott eszközöket akár konstruktívan is. A választók elvárják, hogy az ellenzék törekedjen a napirend alakítására, és a kritika mellett alternatív megoldásokkal is álljon elő, valamint a kormánnyal szemben megfogalmazott kritikái nem túlzottan negatívak, hanem egy szilárd állásponton alapuló, de kooperatív magatartást tükröznek.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

Úgy véljük, jelen kutatás rámutat a hazai ellenzék olyan hibáira, amelyek részben okai lehetnek a lassan másfél évtizedes sikertelenségnek. Világos, hogy a leghűségesebb követőbázisuk a kormányt élesen bíráló mondandóra rezonál, de pont ez lehet az oka annak, hogy sokan távolságot tartanak az ellenzékétől és eltávolodnak a politikától – mert azt a szélsőségesen kormánykritikus nézetek uralják. Emiatt pedig jóval nehezebbé válik a társadalmi támogatottság növelése is. Nem beszélve a napirendalakítási teljesítményükről, mely olykor-olykor megvilant – különösen az előválasztás idején –, de láthatóan nem képesek rendszeresen tematizálni a közéletet saját ügyeikkel, nem tudnak érdemi ellensúlyt képezni a kormánnyal szemben, és a konstruktivitás is hiányzik belőlük. A belga kutatás tükrében így nem is meglepő, ha sokak számára nem is tűnnek olyan alternatívának, amely alkalmas lenne a kormányzásra.

INKUMBENS-HATÁS (TALANSÁG?) EURÓPÁBAN

Az amerikai politikai rendszer ismerőinek nem idegen jelenség, ha egy szenátort vagy egy kormányzót egymás után többször is megerősítenek tisztségében. Az úgynevezett inkumbens-hatás irodalma szerint ez a hatalmon lévő politikus kihívójával szembeni „felsőbbrendűsége” az erőforrástöbbletéből, jobb médialáthatóságából, vagy a cselekvői helyzete miatt neki tulajdonított politikai teljesítményből fakad. Ennek fényében nem meglepő, hogy az inkumbens politikusok hajlamosak a saját kompetenciájukra helyezni a hangsúlyt a választási kampányaik során. Az ellenzéki politikusok ezzel szemben alig vagy semennyire sem tudják igazolni a választók számára a kvalitásait. Azonban Wojciech Rafałowski lengyel szociológus szerint a szakirodalom kizárólag az USA-ra, vagyis egy kétpártrendszerre korlátozódik, így annak megállapításai nem feltétlenül érvényesek a többpártrendszerek viszonyai között.

A többpárti struktúrák jellegzetessége például, hogy gyakran többpárti koalíciók kormányoznak, ahol nem egyértelmű egy párt vagy politikus kormányzókétségének megítélése. Vajon hogyan próbálják a pártok Európában igazolni a választók számára, hogy ők a legkompetensebbek? Milyen természete van az európai kompetenciaversenynek? Rafałowski az elemzéséhez tíz európai ország pártjainak kompetenciáról szóló pártnyilatkozatait vizsgálta meg, amelyek egy-egy baloldali és jobboldali sajtótermékben jelentek meg 30 nappal a választás előtt. Az elemzés maga egy 2005 és 2015 közötti periódust dolgozott fel, illetve országonként kettő-kettő (egy kivételnél három) kampányidőszakra terjedt ki.

Az eredmények alapján a szerző arra a következtetésre jutott, hogy az európai pártok kampánystratégiái élesen szembemennek az amerikai trendekkel. Az USA-centrikus irodalomból levonható előzetes feltételezésekkel ellentétben Európában sem az inkumbens, sem a kihívói nem hivatkoztak a kampány során az előzetes kormányzati tapasztalatukra. Nem volt mérhető különbség a pártok közt abban sem, hogy régi vagy új pártokról van szó, hogy azok korábban kormányon voltak vagy sem, illetve az inkumbens sikerét igazoló jó gazdasági mutatókra (magas GDP növekedés, csökkenő/alacsony munkanélküliség) való hivatkozás sem hatják át az európai pártok kampánystratégiáját. Egyedül a közvélemény-kutatásokon való vezető pozícióból, valamint a kispártok esetében a támogatottság mérhető növekedéséből származik némi öngazolásra való hajlam.

Amíg az európai pártok jövő-orientált kampányt vezetnek és az új kormányban való lehetséges szerepvállalásukból vezetik le a kompetensségüket a választók számára, addig az Egyesült Államokban a korábban nyújtott kormányzati teljesítmény jelent lényeges erőforrást a kampány során a kihívóval szemben.

Wojciech Rafałowski egyik legérdekesebb megállapítása, hogy az amerikai példával ellentétben Európában jövő-orientált kampányok folynak, ráadásul azok a változók, amelyek a vizsgált pártokat történelmi aspektusból is vizsgálták (pártalapítás éve, korábban kormányon töltött idő) nem mutattak semmiféle kapcsolatot a kompetencia hangoztatásával. Felmerül a kérdés, hogy vajon ez mindig is így lett volna, vagy ez valamikor megváltozott? Amennyiben inkább az utóbbit tartjuk valószínűnek, akkor ennek történelmi oka lehet, amit viszont a tanulmányban már nem feszeget Rafałowski.

GONDOLATOK A TANULMÁNYRÓL

Régebben, amikor még állt az a tézis, hogy az európai többpártrendszerek törésvonalai „be voltak fagyva”, akkor sokkal kiszámíthatóbbak voltak a választások várható végeredményei, valamint az azt követő kormányok összetétele. A törésvonalak mentén létező pártok stabil társadalmi támogatottsággal rendelkeztek, erős kötődés alakult ki a választók és pártjuk között, ami pár évtizeddel ezelőtt a törésvonalak „kiolvadásának” köszönhetően fellazult. Az új szereplőknek köszönhetően a választók egyre több párt közül választhattak, ami hozzájárult a verseny fokozódásához, illetve a választások utáni koalíciós kormány összetételének a „megjósolhatatlanságához”. Miután a politika sokkal változékonyabb lett, így egyetlen párt sem lehetett biztos abban, hogy a választást követő új koalíciós kormánynak szintén a tagja lesz, hiszen az új többséget többféleképpen is létre lehetett hozni. Ennek következtében a pártok arra kényszerülhettek, hogy a választási kampányok során a közvélemény-kutatásokból kellett levezetniük a rátermettségüket a választók számára.

Rafałowski, Wojciech (2023): Campaigning on the Ability to Govern: A Study of Strategic References to Competence Made by Political Parties in Europe. Government and Opposition, Vol. 58, No. 2, pp. 268-290. doi:10.1017/gov.2021.38

A korábbi számok
elérhetőek az alábbi
QR-kód beolvasásával.

